

ארץ־ישראל מבחינת מקומות למרפא.

216

ה. כה

314

מטרת המאמר הזה אינה לעשות פרסום לארץ־ישראל. את ארצנו אנו מקבלים בתור מולדת על כל מעלותיה וחסרונותיה. מטרתו היא לבאר את המצב מנקודת מבט נצול הארץ בשביל מקומות־הבראה ומקומות־מרפא לשם הרחבת הישוב העירוני. בתור רופא זקן אשר עבד בכל פנות הארץ ואשר התעניין בעיקר בשאלות ההבראה והאקלים, אשתדל להציג את הענין בכללותו, להציע הצעות ממשיכות בתור הכנה לבקרת מעשית מפורטת, בתור חמר לאוניציאטיבה פרטית או צבורית למשוך קפיטל הגון על בסיס ברוא, ודומני כי לפנינו מטרה חשובה עד מאד.

ארץ־ישראל, נמצאת בין $34,5^{\circ}$ 36° קו אורך מזרחי ובין 31° 33° קו רוחב צפוני — נקודה קטנה בעולם הרחב. והמדינה הזעירה הזאת היא בעלת אקלים שונה לפי הגובה, ובקשר עם ים התיכון, לפי המרחק ממנו ולפי הרוחות. גם שויציה היא מדינה קטנה, והיכן יש עוד כיום בעולם מקום מפורסם יותר, עשיר יותר, ומלא תְּרִים; והנה לפני מאתיים שנה לא היו בה מקומות מרפא כלל ואף לא בתר־הבראה. מוכן כי התנאים הטבעיים עשו כאן הרבה את שלהם, אבל גם הודות למרץ התושבים, לעבודה המשותפת והמאורגנת מכל הצדדים לטובת המולדת עלה בידם לסדר חיים שלווים לעצמם ואפשרות לנוח, להברוא, לבלות את הזמן בענג ובשביעת רצון — לבני אדם אחרים מכל קְצוֹי העולם.

*) Rezidiv.

הרפואה כרך 2 חוברת 3 תרנ"ח 1928

ל' ג' שנת

אקלים ארץ-ישראל בכלל הוא הם בינוני, בין איזותרמים $15 + 25$ עם רטיבות בינונית, ובמזרח פחות מבינונית, עם כמות מירגשם קטנה מבארופה בכלל וקטנה הרבה משל שוויציה, אנגליה, וכו'. הגשמים יורדים רק בחדשים נובמבר, דצמבר, ינואר, פברואר ומרץ, בעיקר בדצמבר, ינואר ופברואר. לפי הטבלא א' הרצופה אפשר לראות כי כמות הגשמים פוחתת והולכת מצפון לדרום. אותן החליפות נוכל לראות בלכתנו ממערב למזרח. ועוד: בהרים מרובים הגשמים מאשר. בסביבה. בעמק הירדן מעטים הגשמים הרבה מאשר בסביבה הקרובה, ועל הגבול המצד, במרחק ידוע מהים, כמעט אין גשמים. הטמפרטורה הבינונית לשנה מוכלת בין $16 + 20$. הטמפרטורה הבינונית המקסימלית 33° , הבינונית המינימלית $7,8^{\circ}$ לפי George Adam Smitte. הטמפרטורה הבינונית לחדשי החורף, לפי ד"ר א. ברוך, (* $16,1 +$ (בשכרל תל-אביב כמשך שש השנים האחרונות). הלחות היחסית בתל-אביב בימי חרף 72% .

הרוחות הן בכלל קבועות למדי: על שפת הים וגם במרחק הגון מהים מנשבות, כמשך הקיץ וגם במקצת החרף, רוחות מצויות בסוף הלילה ובבקר מהיבשה אל הים, ומ $8-9$ בבקר עד הערב מהים אל היבשה, ורק תקופות מיוחדות של רוחות מזרחיות או דרומיות מהפכות את הסדר הזה.

הרוחות האחרונות האלה יבשות וחמות מאד בקיץ ושולטות בעיקר באפריק ו באוקטובר, אבל גם בותר חלקי השנה כמשך קצר יותר. בסביבות עמק הירדן מנשבות בעיקר רוחות צפוניות. הטמפרטורה הבינונית בחרף ובקיץ מתחלפת הרבה ביחס לגובה המקום והמרחק שלו מהים. במערב האקלים הוא ימי, ובמזרח נפשתי עם הברל גדול יותר בין יום ללילה.

הכל יודעים כי בארץ ישראל מרובות המחלות, בפרט מלריה, גרענת, מחלות עור, תולעים, וכן מחלת הפפטיצי. ראוי, איפוא, לשאל תיכף את השאלה, אם המחלות המקומיות האלה לא תפרענה מיצירת מקומות-הבראה ומקומות-מרפא בארץ-ישראל. וחובה להשיב לשאלה זו בכבד-ראש מיוחד, בהרגישנו את כל אחריות התשובה.

יכול נוכל ליסד פה מקומות-הבראה ומקומות-מרפא בלי כל דאגה, נבארה

השקפה זו.

1. הסבה העיקרית לתופעת המלריה בארצנו היא, כמו שכבר אמרתי זה 25 שנה, עזיבות הארץ במשך אלפים שנה; שטחי אדמה נרחבים נשארז שוממים לגמרי או עפרוד עפרוד בלתו רציונלי ללא הרישה עמוקה וללא תעלות.

(*) ראה ד"ר א. ברוך, תל-אביב בתור מקום-מרפא אקלימטי בחרף. בריאות העם, חוב' ב'.

נקיים המים מתחת לשכבה העליונה, מופיעים במקומות נמוכים ויוצרים שטחים מתאימים להתפשטות היתושים המעבירים את המלריה. חוסר כל פקוח היגיאיני ותיים ללא-תרכות עוזרים להתפתחות המחלות בכלל והמלריה בפרט.

ישוכנו הראה התאמצות גדולה במלחמתו נגד המלריה, וחבל מאד על שאין הערכים הפצים להכיר בערך העבודה הזאת. בסוף המאה התשע-עשרה, כמושבות חברון רוטשולד, או בסמוכות להן, כבר התחילו לאחוז באמצעים נגד המגפה הזאת. בשנת 1911 התחילה עבודה שמתית, לדאבוננו מוגבלת מאד (על השבון הנדיב), ונתנה תוצאות טובות. אחרי המלחמה העולמית החזיקה עשתה "הדסה", "הג'וינט" וגם הממשלה עצמה מלאכות-הבראה חשובות, ובשתי השנים האחרונות כצע הנדיב שוב מלאכה רבת-ערך בקפדה, על יד זכרון יעקב. *

אם לא ככל נוכל להסכים לרופאים אחרים כי המלחמה במלריה נגמרה בנצחון מוחלט וכי למעשה אין עוד מלריה, על-כבר-פנים מותר להגיד כי במקומות רבים אין לירא עוד מפני המלריה. מובטחני כי תחלף המלריה הלך והעלם מכל מקומות הישוב אם רק לא יפסקו לגמרי לאחוז באמצעים היסודיים.

2. ובאשר לגרענת, אין היא באה בכלל בחשבון. מלבד העובדה שכיום ירד אחוז נגועי הגרענת הרבה בקרב הישוב העברי ואשר בהשפעת המלחמה בגרענת מצד הדסה פחתה המחלה גם בין הערבים, והונהג גם אצלם רפוי שטתי וכמדה ידועה גם השגחה מצד הממשלה, הוין מכל אלה, הרו במוסדות-הבראה וכרפא אין מקום להתפשטות המחלה הזאת.

3. קל לשמור על הגוף מפני מחלת התולעים.

4. מחלות-עור. המחלות האלה מקורן:

א. בצפיפות. ב. בחוסר היגיאנה יסודית. ג. בהזעה מיותרת. ד. בעקיצות

יתושים וזבובי-חול בפרט. ה. השפעת יוד (Iode) כאויר, בפרט על שפת הים.

ו. נמיה מתורשה. ז. חידקים הנהנים בהודמניות הבאות מהסכות הקודמות.

ידוע כי רבים מהבאים לארצנו סובלים בקיץ ב"תקרחה", אבל מלבד מקרים

יוצאים מן הכלל, אפשר להתפטר מצרה זו באמצעים פשוטים למדי.

5. מחלת "פפטיציו" היא אמנם לא נעימה כלל וכלל. רק בזמן האחרון

התחילה לשלוט אצלנו בקיץ במשך חדשים אחדים. אחרי שהכרנו לדעת את דרך

התפתחותה בקרקע רטובה, היינו יכולים סוף סוף לדחות בה, לזלי הבנינים

החדשים הנבנים לרוב בשנים האחרונות בתל-אביב וב"הדר-הכרמל" בסביבות

ירושלם וכן בהר הכרמל. בשנים הקודמות לא ידענו את המגפה הקלה הזאת,

* ראה ד"ר יפה, La Campagne Antipaludéene en Galilée, Révue de Médecine et d'Hygiène, 1914, No. 2

ידענו רק כי בראש־פנה נמצאים זכוכים זעירים שהם עוברים דרך חורי הכלות ועוקצים, כי בטבריה הם מופיעים פתאום כמו ארכה ונעלמים אחר כך. מובטחני כי המחלה הזאת תעוזב אותנו שוב לזמן ארוך אם לא לתמיד, ואם תופיע לפעמים אפשר יהיה תמיד ללחום בה. אל נשכח רק כמה מחלות קלות יותר דוקא אצלנו ומופיעות לעתים רחוקות יותר מאשר באירופה ובאמריקה. נזכיר רק את השפעת במבחר הערים בארצות הנאורות.

ועתה לעצם הענין:

ערך מקום מרפא תלוי:

1. בסגולות האוויר: גובה ידוע, טהר האוויר, נטיה לגבי השמש, רוחות.
2. סגולות מעינות אשר בסביבתו.
3. סגולות הים בשכנותו.
4. בויץ או אנגים מיוחדים.
5. יערות.
6. סדור מלאכותי פנימי מיוחד המתאים לרפוי מחלות ידועות בסביבה מתאימה גם כן.

למעשה אין הצלחת מקומות־המרפא תלויה דוקא במדת תועלתן של הסגולות הנ"ל, אלא בצרוף התנאים המשפיעים על מצב הרוח, על אופן המנוחה, עונג לבלות את הזמן.

רחוק ממני הרעיון כי אפשר ליצור בהצלחה מקומות־מרפא בלי יסוד מדינינו אמת, אבל אין ספק כי אופן סדור התנאים משפיע לא פחות מן היסוד זה עצמו.

העדר אמצעי חבור, חסר השמלה, קשי בסדור רצינותו הפריעו עד עתה לסדר מקום־מרפא יפה ומתוקן; אבל עתה הגיע הזמן לחשוב על יצירתם בארצנו צריך רק להביא בהשבון את מעוט יושבי א"י, להתחשב עם חוסר האמון ביצירות בארצנו מצד בעלי ההון המכילים על כל הנוצר פה מנקודת מבט פילנתרופית בלבד, ליצור דבר הגון בקפיטלים מספיקים מראש, הואיל ונוכח לחכות זמן ידוע לקום מהעסק הזה, עד כי יצא שם למוסדות האלה ויתפרסם כי מסודרים הם כהוגן.

א. מעינות רפואה.

בין מעינות הארץ הידועים בסגולות־רפוי שונות תופסים בצדק חמי טבריה מקום בראש. אני נותן בטבלא מיוחדת (ב) את תוצאות הבדיקות החימאיות לחמי טבריה, על פי החימאי הרשמי בלונדון ועל פי ד"ר פרידמן. על פי דוגמאות

המים מחמי טבריה אשר נשלחו ללונדון לבדיקה, באו לידי הכרה כי אין למעין זה ערך חשוב ביותר וכי אין מים אלה שונים ממי הים, אבל הדוגמאות שהן בדרך שבועות אחדים ואין כל ספק כי במשך זמן רב זה אָבד מערכם על ידי התנפלות וכו'. לעומת השקפה זו אנו מביאים את מסקנות ד"ר פרידמן שבדק מערכת כחינות הימאיות ובדיקות לפעילות רדיאית בחמי טבריה ומעין חממה (*): התוצאות האנליטיות שלנו מראות כי השם הטוב של חמי טבריה ומעין חממה הוא, מהשקפה חימאית, מכוסם בהחלט, ובפרט מצמינים חמי טבריה במלחים ובפעילות רדיאית במדה מרובה. הם שיכים לסוג מעינות חמים לגפרית, לכלור ולקליום.

הנמיון שלי ושל חברים רבים מוכנו להציע את המים האלה במקרי שגרון (1) כרוני, עקבות מדלקת איברים פנימיים, הסננות (2) מחלות-עור ודועות, כאברי-עצבים, במקרי הרעלה כרונית על ידי סמים אחרים, (כספית, עופרת וכו'), במחלות ידועות בקיבה ובמעיים — במקרים אלה מפליאים חמי טבריה לפעל, אלא שחסר סדר אירופי, נוחות ופקוח היגיאני. אני מדגיש את הטמפרטורה בת 61° ואת מדת הפעילות הרדיאית הגבוהה מאד במעינות האלה, ואזכיר לבסוף כי הנסיונות הרבים של ד"ר פרידמן נסו במקום ונוכל לסמוך עליהם.

ובכן, התרכובת החימאית, הטמפרטורה הגבוהה, מקור המעינות הוולקני, שמם המפורסם זה אלפים שנה, — הם ערוכה נאמנה לסגולת חמי טבריה על כמים מדעי, אבל עוד ירבה ערכם ע"י פעילותם הרדיאית, ובשנים האחרונות מיחסים כל המומחים ערך מיוחד לזו. נדמה, לגבי הטמפרטורה, את חמי טבריה למעינות חשובים באירופה, למשל:

1. בצרפת Aix les Bains (45°—46°), Amelie les Bains (36°—61)
2. בגרמניה Aachen (55°).
3. באוסטריה Baden b. Wien (24°,5)
4. באונגריה Budapest (74°), Harkawy (62), ועוד.
5. בשוויציה Schunznach (35°), Schwefelberg וכו'.
6. ברוסיה Pyatigorsk (47°,5), Senyorsk ועוד.
7. במצרים Helouan.
8. בתורקיה Brousse.

* Warme Muriatisch-Alkalische Schwefelquelle, Alex. Friedman, Thermen Palästinas, 1918. 91 ע.

1) Rheumatismus. 2) Infiltrata.